

נדה הדיבר

לע"נ הטהורה של מורנו ורבינו עטר הגה"צ מרן רבי משה יעקב ווייס בן הגה"ק רבי אברהם צבי זצ"ל נלב"ע ח"י בטבת תשע"ב

יו"ל ע"י בית המדרש הגדול "היכל אברהם צבי" נוה אחיעזר

בנשיאות מורנו הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א גאב"ד נוה אחיעזר

רח' נחשוני 3 (מאחורי בירנבוים 7-9), נוה אחיעזר בני ברק

עש"ק פרשת שמיני-פרה כ"ב באדר שני תשע"ו, גליון מס' 331

זמני כניסת ויציאת השבת

הדה"נ מוצ"ש ר"ת

ב"ב 8:14 7:39 6:38

ירושלים 8:17 7:37 6:23

חידת השבוע

שני מאכלים כשרים
שנתבשלו יחד אסורים,
ולא יועלו ביטול אפילו
בששים, ואותם שני
מאכלים שלא נתבשלו
יחד אבל נמלחו יחד
מותרים לכתחילה.

נושא הלכתי לפרשת שמיני

משיעוריו של הגאון רבי יצחק ישעי' ווייס שליט"א

גאב"ד נוה אחיעזר - בני ברק

הדברים נכתבו להגדיל תורה ולהאדירה, ולא להלכה למעשה

תולעי דגים המותרים והאסורים באכילה

[ויקרא יא, יא] וְכָל אֲשֶׁר אֵין לוֹ סַנְפִּיר וְקַשְׁקֶשֶׁת וְגו', וְאֵת נַבְלָתָם תִּשְׁקְצוּ: בגמ' (חולין סז, ב): דרנ' דבשרא [= תולעים הנמצאים בין עור לבשר כשמשפשיטין בהמה, רש"י] אסירי, דכוורי [= בתוך הדגים] שריין וכו', דתניא ואת נבלתם תשקצו, לרבות את הדרנים שבבהמה וכו', דגים, באסיפה בעלמא מישתרי, והני כי קא גבלין, בהיתרא קא גבלין.

שאלה: כידוע, התעורר לפני מספר שנים דיון הלכתי, בעניין תולעת האניסאקים המצויה ברוב דגי הים, אם היא מותרת באכילה או אסורה, נבחר מעט מצדדי השאלה. וכבר דננו מעט בענין זה במסגרת הדיון על התולעים והחרקים המותרים והאסורים באכילה (נוה ההיכל תבוא) - כדרכנו בעלון זה הדברים מיועדים להרחבת הידיעות ולפלפול כדרכה של תורה, ולא להורות הלכה למעשה, המסורה בידי פוסקי הדור וגופי הכשרות.

פטור דגים משחיטה

טעמא מינן ניים ועיילי ליה באוסייה [=בנחירין] תולעים [כשהבהמה ישנה נכנסים בחוטמה ומשם לקנה ריאה וכבד, הלכך לא משתכחי דרך בית העיני - רש"י]. - כלומר בבהמה, תולעת הנמצאת באברים הפנימיים אסורה, משום שבאה מבחוץ והיא בכלל השרץ השרץ על הארץ שקץ הוא לא יאכל (ויקרא יא, מא). לרש"י כלל לא הוזכרו בגמ' תולעים שאסורים בדג. אך הבית יוסף (יו"ד פד) כותב: ונראה לי דלרש"י נמי אסירי תולעים שבמעיי הדגים, דהא איכא למימר בהו נמי דמעלמא אתו, ועיילי ליה באוסייה.

תולעי דג האסורים והמותרים

אבל רבינו תם (תוס' ד"ה קוקיאני) פירש שקוקיאני הוא תולעת שבדגים שאסורה. ומצאנו בגמ' (ב"ב עג, ב) דאמר רבה בר בר חנה שראה דג שנכנסה לו תולעת בנחיריו. והביאו הרשב"א (בחי'דושי ובתורת הבית בית ג, שער ג) וסיים: וכן פירשו הגאונים ז"ל, וברוב הספרים נמי גרסי בהדיא, והילכתא קוקני אסירי, מ"ט מינן נאים כוורא, ועאל באוסייה, דאלמא בדגים קא מיירי. - לרבינו תם נתבאר בגמ' שבדג יש מין תולעת בבני מעיו וראשו הבאה מבחוץ ואסורה. ויש תולעת הנוצרת בדג עצמו ומותרת. (ולאורה למה שהבאנו מהבית יוסף, מחלוקת רש"י ורבינו תם אינה להלכה, ונחלקו רק במהות הקוקיאני). וכן כתב בספר התרומה (לו) והביאו בשערי דורא (נב): מיהו אפילו של דגים אסירי, אף על גב דלא משתכחי בבית הרעי בבית המעיין, אלא כי אם בגוף החתיכה, כדפסיק תלמודא אמר רב ששת קוקאני שרו, והלכתא קוקאני אסירי. פירוש תולעים שבדג וכו', כן פירש רבינו יעקב. אבל רבינו שלמה פירש קוקאני תולעים שבכבד או בחתיכת בשר, ועל זה קשה היכי שרי להו רב ששת, הא תניא את נבלתם תשקצו לרבות דרנ' שבבהמה. ואפי' מאן דאסר היינו משום דסבר דמעלמא אתו ולא מגוף הבשר גדלין, וא"כ קרא למה לי למיסר. - לרבינו תם נתבאר בגמ' שבדג יש מין תולעת בבני מעיו וראשו הבאה מבחוץ ואסורה. ויש תולעת הנוצרת בדג עצמו ומותרת. (ולאורה למה שהבאנו מהבית יוסף, יש מקום לומר שמחלוקת רש"י ורבינו תם אינה להלכה, ונחלקו רק במהות הקוקיאני). ובעל התרומה אסר בפירוש כל תולעים שבדג. אולם לדעת הב"ח ויש"ש (חולין ג, קד) לא אסר בעל התרומה אלא

בגמ' חולין (כו, ב): דגים דלאו בני שחיטה נינהו מנלן, אילימא משום דכתיב הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים 'אסף' להם, ב'אסיפה' בעלמא סגי להו. אלא מעתה, גבי שליו דכתיב (במדבר יא, לב) ויאספו את השליו, הכי נמי דלאו בשחיטה, והא אמרת [בעוף] לפוטרו בולא כלום אי אפשר שכבר הוקש לבהמה. התם לא כתיבא אסיפה במקום שחיטה דאחרני, הכא כתיבא אסיפה במקום שחיטה דאחרני [אצל שחיטת בהמה, ומדשני בדיבוריה וכתוב בהו אסיפה, שמע מיניה דוקא הוא - רש"י]. - הרי שדגים אינם טעונים שחיטה.

תולעים בבשר בהמה אסורים ובבשר דג מותרים

כתוצאה מהיתר הדגים באסיפה בעלמא ללא שחיטה, לימדנו חז"ל היתר נוסף, והוא המובא לעיל בפתחת דברינו מהגמ' חולין (סז, ב). ש'דרנ' [ור"ף גורס מורגא, והם תולעים שבתוך הדג], כיון שאינו צריך שחיטה, כי קא גבלין בהיתרא קא גבלי [לשון גדלי, בהיתר הן גדלין], ומותרים. אבל 'דרני דבהמה', כלומר תולעת שבבשר בהמה, ילפינן מואת נבלתם תשקצו', שאסורים, כי גדלה מאבר מן החי, ואינה ניתרת בשחיטה.

תולעת החודרת לבעל חיים מבחוץ אסורה

ושם לפני כן מביאה הגמ': אמר רב ששת בריה דרב אידי, קוקיאני [תולעים שבכבד ושבריאה - רש"י] אסירי, מאי טעמא מעלמא אתו [שבלעתן הבהמה עם האוכלים, ותחלתן שרצו על הארץ - רש"י]. מתקיף לה רב אשי, אי מעלמא אתו, לישתכחו דרך בית הרעי. איכא דאמרי, אמר רב שישא בריה דרב אידי, קוקיאני שרו, מאי טעמא מיניה גבלי [לשון גדלי, מן הבהמה עצמה הן גדלין ולא שרץ הארץ נינהו - רש"י] וכו', והלכתא: קוקיאני אסירי, מאי

¹ וצריך ביאור איך דרשו איסור תולעי בשר בהמה מפסוק הנאמר בדגים טמאים, וראיתי במלבי"ם (כאן) שפירש: את נבלתם תשקצו, הוא בלתי מובן, איך משכחת בהו הבדל בין בשרם ובין נבלתם. וכי שייך גביהו שחיטה ונבלה. [לכן] פירשו שרצו לומר על התולעים המתלדדים בדגים הטמאים, שהם אסורים. ודרני דכוורי הטהורים שריא, ושל טמאים אסורים. ומזה הוציא דה"ה דרנ' שבבהמה אסורים, כמו שאמרו שם. דכיון דלא מהני להו שחיטה, באיסוריהו קיימין ופירש שלמד מתולעי דגים טמאים, דמנייהו קא גבלי לתולעי בהמה.

בנמצא בחתיכת דג, שיש ספק שמא בא מעלמא, אבל הנמצאים בין עור ובשר מותרים.

תולעי דגים שאסורים לדעת הרמב"ם

והרמב"ם (מאכלות אסורות ב, יז) כתב: תולעת הנמצאת במעי הדגים ובמוח שבראש הבהמה והנמצאת בבשר אסורה. אבל דג מליח שהתליע הרי התולעת שבו מותרת, שהן כפירות שהתליעו אחר שנעקרו מן הארץ שמותר לאכלן כולן כאחת בתולעת שבתוכן. ונחלקו הראשונים בדעת הרמב"ם, המגיד משנה כתב: ונראה שרבינו סבור שכל התולעים הנמצאים בדג מחיים אסורין, וזהו קוקאני דאסירי. והטעם מפני שאינן מתהוים ממנו, אלא נכנסים לו דרך נחיריו. ושארם דכוורי שריין, הוא כשהתליעו אחר מיתה, ודכותה בבשרא אסירי. וז"ש דרני דבשרא, ולא אמרו דבהמה, משמע דאפילו לאחר מיתה אסירי וכו'. אבל הדגים אינם צריכים שחיטה, וכל דבר הגדל ממנו בהתר הוא גדל, וכמו תולעת הפירות וכו'.² ובהשגות אמר אברהם, זה שבוש שאף הבשר המליח תולעתו מותרת וכו', דכוורי שריין הוא מחיים וכו'. וזו היא שיטת האחרונים ז"ל, והם מפרשים קוקאני אסירי, והם הנמצאים במעי הדגים, דבהנהו איכא למימר דמעלמא אתו. אבל הנמצאים בדגים אפילו מחיים בין עור לבשר, שרו. דליכא למימר מעלמא אתו, אלא ממנו הם גדלים. ודכותה בבהמה, שנעשו מחיים אסירי. אבל אותן שגדלו אחר מיתה אפילו דבשרא שרו וזה דעת הרשב"א ז"ל. - גם המאירי כתב: ומה שתמצא לגדולי המחברים [=רמב"ם] לא מצאו היתר בדגים, אלא במליח שהתליע. וכן לגדולי המפרשים [=ראב"ד שם] שלא מצאו היתר בשל בשר, אף בנתהו בה לאחר שחיטה, במחילה מכבודם דברים זרים הם, ואי אפשר להעמידם.

תולעי דגים האסורים לדעת השו"ע והאחרונים

כתב בשו"ע (י"ד פד, יז): כל תולעים וכו', והנמצאים בדגים במעיהם, אסורים. בין עור לבשר או בתוך הבשר, מותרים. הגה, ואפילו פירשו קצת וחזרו, מותרין, כי כן רבייתיהו לפרוש קצת ולחזור. ושיטת הרמב"ם אף שהובאה בבית יוסף, לא הובאה בשו"ע ובנו"כ. וכן לא הובאה שיטת בעל התרומה, אף שהביאווהו הראב"ן (רסז) ושערי דורא (מז). והפ"ח (מה) שבכלל בני מעיים גם המוח והכבד, דחיישנן דאתו מעלמא. ובדרכי תשובה (קפג) הביא משלחן גבוה (נא) שגם הנמצאים בשדרת הדג כבתוך הבשר דמי ושרי. ומה שנהגו להסיר אותם תולעים דקים לבנים וארוכים שנמצאים בשדרה של דג הנקרא קייפ-אל בלע"ז תחת בני מעיים סמוך לטיבורו, היינו משום מיאוס, או משום דלאו כולי עלמא דינא גמירי דשרי, דאותן לא נכנסו לא דרך פיו ולא דרך חוטמו, מפני שהם שנים שלשה כרוכים זה.

האסורים טפילים שעל עור הדג ובפיו

בספר חכמת אדם (כלל לח, כח) הוסיף: ואמנם הגדלים על העור מבחוץ אסורין, דמעלמא אתו. ויש מקומות שהמים מגדלים בדגת הים שרצים אצל הסנפירין סמוך ממש להם, וגם על הסנפירין ובתוך הפה, והם עגולים כעדשה, ואין ניכרין כלל, ויש להם עינים שחורים כב' טיפי זובובים סמוכין זה אצל זה, והמכיר אותן יכול להפרישן בסכין. ובק"ק פראג הכל מכירין אותן ונתפרסם שם האיסור, וקורין אותן פיש לייז (=כינוי דגים). וכמה פעמים הראיתי אותן להסוחרים שנסעו עמי מלייפסיג דרך דרעזין ושלעזא, והפרשתי אותן והנחתי בצלוחית של מים, וראו אותן שטין במים, ולכן על כל פנים חיוב גדול לגרר היטב היטב על הסנפירין וסמוך להם ועל הזנב. ויבדוק היטב היטב אחורי אזנים ובפה. (ואלו פיש לייז לא מצאתי בדגים שבולנא וקארלסבאד ודאנציג, אבל בכפר בעצקא הסמוך לעיר שטאליפאין בדקתי שם הדגים ומצאתי גם כן). ובכל המקומות צריך לבדוק תיכף מתחלת ימי פסח בדגים בפה ובאזנים, ובפרט בדג שקורין העכט שיש שם תולעים כמו חוטין והם כמו נחש ארוך ודק, ואני הראיתי להם הרבה פעמים, וכמעט זה מצוי בהעכט מקודם פסח עד ימי החורף. בעקבותיו מזהיר גם בקיצור שולחן ערוך (מו, מג): בתוך הדגים נמצאו לפעמים תולעים במוח או בכבד או במעים או בפה או באזנים, ובפרט

בדג הנקרא "העכט" יש בו תולעים דקים וארוכים, ובמקום השכיח צריכין בדיקה, וכן "בהערינג" (דג מלוח) שכיח בתוך החלב תולעים דקים וצריכין בדיקה. ויש מקומות שיש על הדגים מבחוץ אצל הסנפירין, וגם על הסנפירין, ובתוך הפה, ואחורי האזנים שרצים קטנים מאד, והם עגולים כעדשה, וצריכין לבדוק שם ולגרדם היטב.

ובדרכי תשובה העתיק את דברי החכמת אדם שהגדלים על העור מבחוץ אסורין, דמעלמא אתו, וכתב (ס"ק קפד): "ופשוט לפענ"ד בדג שקורים קארפין (קרפיון) שיש לו שני עורות, א' דק שעל הקשקשים, וא' עור הדג שתחת הקשקשים, אם נמצא תולעים תחת העור העליון, אסורים. דדוקא אותן הנמצאים תחת העור התחתון בינו לבין הבשר מותרין, דהעור שעל הקשקשים לא נחשב לעור".

המתירים טפילים שעל עור הדג ובפיו

אך נראה שבהרבה מקומות לא פשט איסור תולעי דג הקרפיון. וכפי שעולה מדברי הגאון בעל ערך שי בשו"ת תשורת שי (תקמז) באיזהו מקומן נהגו לבדוק איזה מין דגים אם נמצא תולעת בראשם... וכ"כ בחכמת אדם. וא"כ נראה דמדינא א"צ לבדוק, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן... אך הנוהגים לבדוק כיון דכן נהגו הוי כקבלת נדר... וממילא צריכים נמי לשאול אם נבדקו... אבל בדיעבד אם כבר נתבשל בלא בדיקה יש לומר שלא קבלו רק לכתחילה.

וכן נראה גם משו"ת חמדת שאול (להג"ש מראצפערט) (א) שהביא מהשואל שראה אצל כמה צדיקים שהחמירו בזה, ורבים מהם נמנעים לגמרי מלאכול קארפין מחמת חשש תולעים, ואין סומכין על הבדיקה. וכנגד זה רובא דרובא אנשים מישאל יראים ושלמים וצדיקים אוכלים אוחם בלי שום חשש כלל. והאריך בכחא דהיתרא, דרק בנמצאו בכלי האכילה או כלי הנשימה יש לחוש שבאו מעלמא, אבל בשאר מקומות ואפילו תחת הקשקשים מעל העור אנו אומרים דמיניה קא גבלי והם מותרים. ומסקנתו: וכי תימא נחוש לחומרא עכ"פ לבדוק אותם, א"כ אתה מוציא לעז על הראשונים..., אבל לאחרים לא מחמירין בכה"ג ובפרט במידי דאכילה, אם אתה מחמיר יאמרו שהראשונים שלא בדקו אכלו ח"ו איסורא. סיומא דפסקא: אם ירצה א' מיחידי סגולה להחמיר על עצמו, יוכל להחמיר, אבל לאחרים אין לאסור את המותר, ולהטריח בבדיקה מה שלא נהגו בזה אבותינו ואבות אבותינו ורבותינו. ואכמ"ל בדבריו. והאריכו הגרש"ז ערנרייך בשו"ת לחם שלמה (י"ד עא) ובשו"ת משנה שכיר ח"ב [טירנא תש"א] ס"י עט, לסתור כל דבריו. - גם הגר"מ אריק צ"ל (אמרי יוסף ב, יא) מצדד להיתר, ומפלפל בדברי קונטרס שערך הג"ר אהרן ויינברג אב"ד יענדזוב "לפלפל בחכמה וללמד זכות על אכילת הקארפין בלי בדיקה, וכן אכלו אבותינו מאז". האמרי יוסף מסכים עם הג"ל שאם ידוע שהתולעים מגוף הדג הרי הם מותרים אף כשהם למעלה על העור, גם לדעת הש"ך (פד, לא) האוסר תולע שעל הפירות, מחשש שמא רחש על הארץ. ומצדד להוכיח שאין התולעים באים מבחוץ אלא מגופו, מכמה סיבות:

(א) כיון שדבוקים מאוד תחת הקשקשים בגוף העור, ולא מבחוץ. (לא הבנתי, דבדאי ששרץ היונק מדם הדג או משומנו, אף שבא מבחוץ ירחוש אל מתחת לקשקשים, כדי להשביע רעבונו). אלא שיש לדחות שהרי כתב הרמ"א (פג, א) דאין להתיר דג בקשקשת אחת, אלא כשהיא עומדת תחת לחייו או זנבו או סנפירו. ואף אם היא דבוקה, חיישין דמעלמא באה ונדבקה. (ב) כיון שבקשקשת כתב הפמ"ג דאם יש הרבה קשקשים לא חיישין שנדבק מדג אחר, א"כ כיון שיש כמה תולעים דבוקים מסתבר טפי דמגוף הדג באו. (לא הבנתי, איך עולה על הדעת להשוות קשקשת שאין בה רוח חיים, ולכן אף אם באחת מחמירים לחשוש שנדבקה, בהרבה יש תולות להקל, לתולעים חיים, שבהשרצה אחת יש מאות טפילים במים, וכשמוצאים אכסניא טובה נדבקים אליה כולם). וצ"ע דנחוש שהיו במים כמה תולעים. (ג) כיון שכל התולעים בצורה אחת מוכה שמגוף הדג באו, דאם מעלמא באו, היו צריכים לבא כמה סוגים. (ולא הבנתי, שברור שכל תולעת ניזונית מהדג הראוי לה, ולכן על דג זה עלו רק התולעים שבשרו ראוי להם). (ד) ראה ע"י מגדלת שיש על הדג תולעים קטנים ממין זה שעדיין אין בהם כח התנועה, ועל כרחך לא באו מעלמא. ודחה שאולי נתהוו על ידי המים שסמוך לדג, ונדבקו עליו.

ומסיק האמרי יוסף שהשואל הראה פנים מסבירות וטעמים להיתר כיון שהתולעים מגוף הדג באו, אלא שיהזרו להכניס את הדג למחבת ורותחת כדי שלא יפרשו התולעים מחיים. אך מכיון שהעניין נוגע לדאורייתא וכמה לאוין, והדבר תלוי בסברה ומהות טבעית, ומה כחי

2. אולם הלחם משנה תמה: כפי מה שפירש הרב המגיד, דמחיים בין בדג בין בבהמה אסירי בכל מקום, אבל לאחר מיתה בבהמה אסירי ובדגים שרי. יש לתמוה בדברי רבינו אמאי נקט דנמצאת במעי הדגים, דאפשר דאתו ליה דרך בית הרעי, לישמועין רבותא דאפילו שהם בכל מקום אסור, ואמאי נקט במוח שבהמה, דיש (לטעות) [לו טעם] שמא הכניסם לו דרך נחיריו. לישמועין רבותא שנמצאו בכל מקום. אלא שי"ל שדבר הרב ז"ל בהווה, שכן הדרך [=שרץ במעי ובמח נמצאים]. -

להכריע, לדעתי ה' נכון לברר הדבר ע"י חכמי הטבע שיאמרו שורש התולעים מאין הם, ואם הם יאמרו שמגוף הדג נשרצו, יש פנים להתירם.

סברות החזון איש להתיר ולאסור את תולעי הקרפיון

גם החזון איש (י"ד יד א), ו צידד תחילה להתיר, ומעיר על דברי החכמת אדם: "מה שהחליט דמעלמא קאתו, אין הדבר מבורר בסברא וצריך בדיקה. ועובדא קמן שנמצאים הכנים בכל הפרטים כמו שפרטין הח"א בכל דקדוקן, ואמנם אינן פורשין מן הדג, וכנראה אינן יכולין לפרוש, רק כשמסירין אותן בסכין ומשימין אותן במים הן חיים במים, ואפשר שהן מתהוין תחת עור הדג והן דרני שבכוורי. ואפי' אם אין עור על גבן אפשר שמתהוין על העור, אבל הן נשארין דבוקין לדג וכן הוא חיותן, וזה חשיב כדרני שבכוורי, שהרי על גב הפירי כה"ג לא מקרי על הארץ. וה"נ כה"ג לא מקרי במים אלא בדג. - אחרי החקירה נתברר שאין עור על גבן אלא הן שוכנים על העור, אבל נראה שהן מתהוין על העור, ומקום הויתן הוא מקום חיותן, ואינם פורשין ממקומן לעולם לחצונם, והדין נותן שהן מותרין כל זמן שלא פירשו, אבל בשעת משמוש ידא בהן לחתכן ולקלוף קשקשיהן מצוי הדבר שהן נדחפין ממקומן, ואם ה' על היד וחזרו על הדג ודאי חשיבא פרישה ואסורין, ואפי' נדחפו ממקומן למקום אחר על הדג הוי בכלל ספק כג תמרה... [וכל זה אם יתברר דמתהוין על העור, אבל כל שיש ספק שבאין מעלמא, אין כאן היתר דלא פירשו, ועדיין לא נתברר לן ביור מספיק]. אולם לאחר מכן החליט שאסורים: "שמעתי אח"כ בשם ספרי הטבע שהם נולדים מבחוץ, וע"י איזה סיבה נופל זוג מהם בבריכה, והם פרים ורבים במהירות מופלגה עד שממלאים את כל הבריכה, והם נופלים על הדגים למצוץ דמם ושמןם, [ועל פני הכותלים של הבריכה מטיילים המוניהם לעין כל מסתכל], וא"כ בטל הספק שנסתפקו אולי מיניה קא רבו, ואיסורם מוחלט שהם שרץ המים."

תמיהה על המצדדים להתיר תולעי הקרפיון

וצריך להבין את כל המצדדים להתיר את תולעי הקרפיון המצויים בקשקשיו ובפיו, משום שלדעתם אינם באים מבחוץ, הרי לפירוש הרי"ף ור"ת רצו להתיר קוקיאני, שהוא תולעת שבאיברים הפנימיים של הדג, שמאחר ולא מצאנו מתולעת זו בבית הרעי [=אברי העיכול] מוכח שאינה באה מבחוץ ונוצרה מגופו. ומסקנת הש"ס שתולעת זו אסורה, שכיון שיכולה לחדור לאיברים אלו דרך חוטמה [=אברי הנשימה], א"כ יש לחוש שמא באה מהחוץ, ואין תולים שבאה מבשר הדג. ולא הותרה אלא ה'דרני' הנמצאת בין העור לבשר הדג, שכיון שאינה יכולה להגיע לשם מבחוץ, ודאי מבשר הדג גבלי. וגם לשיטת רש"י שהתולעת האסורה היא תולעת שבבהמה, הרי כתב הבית יוסף: דלרש"י נמי אסירי תולעים שבמעי הדגים, דהא איכא למימר בהו נמי דמעלמא אתו, ועיילי ליה באוסייה. - הרי שכל שיש סיכוי שהתולעת באה מן החוץ, חוששים לכך ואין אומרים שבאה מבפנים ומותרת. א"כ איך ניתן להתיר תולעת המצויה על העור ובחלל הפה, במקומות שבודאי יכול להיות שבאה מן החוץ. ובפרט הרי אנו רואים שתולעת זו כשמסירים אותה מהדג, שטה במים, וכשמניחים בהם דג חוזרת ונצמדת אליו. - נראה שמכיון שראו שרובא דעלמא אינם נזהרים בתולעת זו, נדחקו להתיר ללמד זכות על ישראל.

למעשה: כיום נהגו כל גופי הכשרות לאסור דגי קרפיון הנגועים בתולעים אלו. והונהג חיטוי הבריכות בחומרים המשמידים ומסירים את טפילי הקרפיון בטרם שיווקם לצרכנים.

תולעים שנמצאים גם במעי הדג וגם בבשרו

ברוב דגי ים מצויה תולעת טפילה אחרת בשם אניסקיס Anisakis. התולעת שקופה ואין לה צבע, צורתה כמו חוט לבן דק כעין גיד הדג ומפותלת כקפיץ. לפי המדענים התולעת אינה מתהווה בבשר הדג עצמו, ומחזור החיים שלה הוא כדלהלן: א. במעי חיות הים היונקים, כגון כלבי ים (באנגלית "סיעל" Grey Seal), אריות ים ודולפינים, שכידוע כל אלה הם בעלי דם חם, שלא כדגים שהם בעלי דם קר, מצויה תולעת זו כשהיא בוגרת ("זחל" larvae), שהגיעה לשם כתוצאה מבלעית דגים שבהם מצויה תולעת זו, ועוברים התולעים מבשר הדג הטרוף למעי החם של יונקי הים הטורפים. ב. כתוצאה מהחום שבמעי היונקים מתפתחים תולעים אלו (החוקרים הצליחו לזהות בהם זכרים ונקבות) עד שהנקבה מטילה ביצים, ג. ביצים אלו יוצאים ממעייהם של יונקי הים

עם הפרשותיהם, ונופלים לקרקעית הים. ד. מביצים אלו בוקעים זחלים זעירים, שרוחבן הוא בגודל 14-23 מיקרון [=אלפית מילמטר]. ואורכן 0.3 מ"מ. כמובן שעין אדם אינה מסוגלת לראותם. ה. תוך זמן קצר הזחל הקטן נבלע ע"י סרטן קטן (שרימפ Shrimp) או ע"י שרץ אחר שחי בקרקעית הים (עיסופ"ד כרוסטאסין Isopod crustacean), וגדל בו. באם אינו נבלע ונותר במים אינו מתפתח במי הים, שכל גידולו הוא רק בתוך חי אחר (=ספיל), ה. דג ה"קאד" או דגים אחרים כגון הערינג [והקאד אוכל את ההערינג] אוכל את השרימפ, והתולעת עוברת למעי וחוורת לבשרו וגדלה שם, ובדג זה כשניצוד ומיועד למאכל אדם מתעוררת שאלת הכשרות. ו. יונק ימי טורף את הדג שלא ניצוד, התולעים שבבשרו מרגישים את חום בני מעיו ויוצאים מבשר הדג הטרוף למעי היונק, שם מגיעים לבשלות, פרים ורבים ומשריצים ביצים. - בקצרה ביצת התולעת מוטלת במעי יונק, ונפלטת למי הים שם בוקע ממנה זחל זעיר בלתי נראה, שנבלע ע"י סרטן זעיר, שנבלע ע"י דג, ובו מתחילה התולעת לגדול עד שנבלע הדג ע"י יונק, ואז מטילה התולעת להשריץ את ביציה בו, וחוזר חלילה.

דעות הפוסקים בדבר תולעת שבבשר הדג

בהגהות שערי דורא (מהדורת דבליצקי מז [נ], ד"ה והרא"ש) כ' בשם מהרא"י בעל תרומת הדשן: הכי נהוג שלא להקפיד לאכול דגים שיוצאים מגופן תולעים לבנים, ורגילים לצאת מקצת ולחזור, ואנו קורין אותן שויברייך, ולפעמים [נמצאו במעיהם אותן תולעים, וכשנמצאים במעיהם] רגילים להשליכן אפשר משום דמאוסין, אבל כשיוצאים מגופן וחוזרין אין מקפידים, דיכר וידוע הוא דמגוף הדגים קאתו, והיינו רביתיהו לצאת מקצת ולחזור, מהרא"י ז"ל. - ולכאורה כוונתו לתולעת האניסקיס, והתירה אף שנמצא גם במעיים. בהגהות אשר"י כתב שלר"ת תולעים בדגים ברור לנו דמיניה קבלי ולכן שרו. הילכך תולעים שנמצאו בגוף הדג שרו, ושנמצאו בחוטמו ובמעייהו אסירי. וכ"ה באו"ז (תל). וגם הר"ן כתב שאסורים משום דמעלמא אתו, שאילו היו נוצרים מגופו היו מותרים כדאמרין בסמוך, מורנא דבשרא אסירי, דכוורי שריין, תולעים הנמצאים בבשר הדגים שלא היה אפשר שבאו מן החוץ אלא נוצרין מבשרו שריין. - על פי דבריהם רצו לאסור את תולעת האניסקיס, שהרי ברור שבאה מהמעיים, כי לא מסתבר לומר דמה שנמצא במעיים אסור ומה שנמצא בבשר הדג מותר, דאטו משום שפירש לבשר הדג נהפך להיות מותר, וכ"מ בשבט הלוי (ד, פג) דאם יתברר עפ"י חוקרים יהודים כשרים שזה אותו תולעת במעי וגם בבשר הרי יש לאסור. - אלא שלכאורה מהגמ' והראשונים שהתירו תולעת שבבשר הדג ולא חילקו בין אם נמצא ממין זה במעיים או לא, נראה שבכל עניין שרו, ובפשטות משום דקים להו לחז"ל שתולעת אסורה אינה מסוגלת לחדור לבשר. ועל פי זה מעיקר הדין תולעת האניסקיס מותרת גם כשהיא נמצאת במעיים, אלא שאסרו כל התולעים הנמצאים במעיים משום לא פלוג.

דעת האוסרים תולעת האניסקיס

בספר תולעת שני (להגרש"ז רוח) כתב: בזמנינו ידוע וברור שתולעת הנקראת "אניסקיס" קודם כניסתה לבשר הדג היא מתפתחת בקרקעית הים משלב ביצה לשלב הזחל, ונבלעת ע"י דגיגים הנבלעים ע"י הדג, והתולעת ממשיכה להתפתח על דופן מעי הדג, ולאחר מיתתו היא חודרת לבשר הדג, ותולעת זו אסורה כדין שרץ המים. ובהערה שם כתב שלאחר שנתברר שתולעת "אניסקיס" חיה בים הפתוח, ונכנסת אל הדג מבחוץ ומשם נכנסת לבשר הדג, הרי שלא לסוג תולעת זו כיוונו הפוסקים המתירים תולעים שבבשר הדג, ולא מיבעיא לדעת הרמב"ם וסייעתו שאסורים כל תולעים שבבשר הדג, כיון שגם המתירים כולם ענו כאחד ואמרו שאם זה בא מעלמא זה אסור. ובנידוד שתולעים אלו חיים גם בים הפתוח וגם במעי הדג, וכולם רואים אותם. [אך לפי מ"ש לעיל גודל התולעת לפני בליעתה ע"י הסרטן אינו מציאות

3. המוסגר נוסף בדפוס לובלין, כ"כ הגר"ד דבליצקי בשערים המצוינים ט. והעיר שתוספת זו אינה מובנת, שהרי הנמצאים במעיים אסורים משום דמעלמא קאתו, ולא משום מיאוס. והעיר שמלשון השערים (שהוא לשון ראב"ן) 'ושבמעינה אסורין וכו' והנמצאים בדגים מותרין, דאינו צריכין שחיטה ובהיתר גדלי', משמע דבדגים מותרין גם שבמעינה. וזה משום שראב"ן מפרש 'דרני דבשרא' שבגמ', תולעים שבמעיים, וע"ז אמרו בגמ' דמיניה גבלי, כמפורש בספרו (רס"ז) ע"י"ש בהערה. ולכן מותר הנמצאים במעי הדגים. ודלא כשאר ראשונים. ואולי ע"ז באה ההגחה, שהרא"ש נחלק ע"ז וס"ל שבמעי דגים אסורים.

הדעות להתיר תולעת האניסאקים

עד לעת האחרונה סירבו רוב מערכות הכשרות שבעולם לאסור את הדגים הנגועים בתולעת זו, מכמה סיבות. המתירים טוענים שהמציאות שונה, כפי שנראה מהתיאור שתיארנו את תהליך גידול התולעת לעיל, [שכתבתיו על פי תשובת הגאון רבי פסח אליהו פאלק שליט"א מרבני גייטסהד, שהאריך להוכיח שהתולעים מותרים, ותשובת חתני הרה"ג ר' ישראל דייטל שליט"א שריכוז את הדעות והסברות בעניין], הרי בשעה שהסרטן בולע את הזחל, לא ניתן לראות בעין רגילה את התולעת, ולכן אינה נחשבת שבאה מהחוץ, כמו שהאריכו האחרונים שיצור שאינו נראה אינו נחשב יצור. ומאז אין הזחל יוצא למים, ובליעתו ע"י הדג כשהוא בתוך הסרטן אינה נחשבת שבא מבחוץ.

מתי קרויה תולעת שרץ המים ואסורה

ברור שאם התולעת בעודה במים אינם נראית, ורק בהיותה בבשר או מעי הסרטן או הדג, לא שייך לקרותה שרץ המים, אלא שכל התולעים שבמעיים נאסרו מספק, שהרי יש תולעים גדולות הנבלעות, שמא אף אלו שלפנינו נבלעו. אבל תולעת הנמצא בבשר הדג התיירו חז"ל משום שידעו שהתולעים אינם יכולים לחדור מהמעיים לבשר הדג, וכמש"כ לעיל שכן משמע מפשטות הגמ' ורק תולעת האניסאקים יכול לחדור מהמעיים לבשר הדג, ותולעת זו הרי מותרת, דמעות לא חל עליו שם איסור של שרץ המים. ולכן סתמו דתולעים הנמצאים בבשר הדג מותרין. וכן הוא גם המציאות דכמעט שאין מוצאים בבשר הדג סוג אחר של תולעים מהנמצאים במעיים מלבד האניסאקים. וכבר כתבנו בגליון פר' ראה מה שכתב הרב משה ויא שליט"א, שנחשב לגדול המומחים בענייני תולעים, שכתב להתירם. ע"ש.

שיוכלו לראותה בהיותה במים, ואחר כך היא מתפתחת במעי הסרטן או בשרו ובמעי ובשר הדג שטורף את הסרטן, ואינה מגיעה יותר למים]. ואין זה ענין לויכוח של מומחים, וממ"נ אם כדעת המומחים ודאי שזה אסור. [אך כיון שכאמור אין התולעת נראית בהיותה בחוץ, אף לדעתם אין לאסור]. וגם אם לא, אחר שתולעת מסוימת זו נמצאת גם בים וגם במעי הדג ובחלל בטן הדג, הרי זה יהיה ספק איסור דאורייתא. [בתולעת הנמצאת בבשר הדג, שמפורש בגמ' להיתר, אין מקום לאסורו מספק כל שהוא]. והוסיף: נראה לי שכל מי שהתיר בזה, כפי שציטטו משמם, אין המציאות כפי הידועה לנו כיום הייתה ידועה גם להם. ונראה שאם הייתה ידועה להם גם דעתם היה לאסור.

חז"ל התיירו תולעת שפוטמה מהדג אף שנוצרה בחוץ

אך במה שטענו כאילו דברי הגמ' אינם כפי המציאות שמציגים החוקרים כיום. שהרי הזחלים באים מבחוץ. [עיין בשו"ת שבט הליי ח"ד פג]. ויש שתירצו שכיון שאינו נראה אין נחשב קיים, וממילא נקרא שנוצר בבשר הדג. ובשבט הלוי תירץ שחז"ל מיירי בתולע שנוצר ג"כ בדג, ולא בבא מבחוץ. ואם זה אינו כן לא עליו דנו חז"ל. - אם כי סברה זו נכונה. כאן אין צורך בה, שהרי לשון הגמ' "מיניה גבלי" "והני כי קא גבלן בהיתרא קא גבלי", ובערוך ערך 'גבלי' פירש שהוא כעין 'גביל' לתורי, שהוא פיסוס. אם כן לא נזכר כאן שנוצר מבשר הבהמה, אלא שכל פיסומו וגידולו הוא מבשר הבהמה. ואף כשנעיין בלשונו הזהב של רש"י 'גבלי' לשון גדלי, מן הבהמה עצמה הן גדלין ולא שרץ הארץ נינהו. נקט גדלים ולא נוצרים, נראה שכוונתו ג"כ שלאחר יצירתו [בחוץ] הם גדלים בבשר הבהמה או הדג. ולא שנוצרים בבשרו.

זיו ההיכל - פקודת משה

ממרחן רבינו הגה"צ גאב"ד נוה אחיעזר זצ"ל

וזה גם מה שאמרה תורה כאן, זאת חקת התורה, שזה טבעה ותכונתה של תורה, שאם אדם לומד תורה הוא מוצא בעצמו חסרונות ויכיר בכך שהוא בעצם טמא וצריך להטהר. וזה גם לטהר טמאים ולטמא טהורים, ע"י חקת התורה מוצא את החסרונות בעצמו ויודע על מה יש לו לחזור בתשובה כדי שיהיה טהור. וזה גם מה שאמר שלמה, אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, שמקורם שלמד תורה הוא חשב שהוא מושלם בכל מעלותיו, אבל אחרי שהתחלתי להחכים וללמוד תורה, אז אני רואה והיא רחוקה ממנו כמה רחוק אני מהשלמות, וא"ש.

וזה גם מה שהזהר"ק הסמיך לכאן הפסוק וזאת התורה אשר שם משה לפני בני, ור' יוסי פתח, מלין דאורייתא קדישין אינון, עילאין אינון מתוקין אינון, שנא' הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש, כי רק אחרי שלמד תורה מוצא מה שחסר לו, ודו"ק. וזה גם מה שדרשו על זאת חקת התורה, אמרות ה' אמרות טהורות וכו', וזה גם הכוונה בפסוק, תורת ה' תמימה משיבת נפש, עדות ה' נאמנה מחכימת פת, כי לפני שלמד תורה האדם חושב שהוא המושלם והחכם ביותר ורק ע"י לימוד תורה מוצא שאין לו שום מדה טובה, והתורה היא אשר מאירה את עיניו לראות כמה שהיה פתוי עד עכשו, ויודע איך להיטהר, ודו"ק.

מזל טבא וגדא יאה

אנו בזאת לשגר ברכותינו המאליפות למע"כ ידידינו היקרים מתפללי ביהמ"ד הרה"צ רבי אריה שכטר שליט"א מגיד מישרים ומג"ש בביהמ"ד ולבנו הרה"ח ר' יעקב שכטר שליט"א מוהל מומחה ולנכדו הר"ר אליהו שכטר שליט"א לרגל שמחת הולדת הנ"ן - הנכד - הבן במז"ט יהי רצון שיזכו לראות ממנו ומכל יוצ"ח רוב נחת דקדושה מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, אכ"ר. מערכת "נוה ההיכל"

גמ"ח כלי עבודה "אביה" (שיבוץ)

רוב כלי העבודה: פטישון, קונגו, רתכת, דיסק, מקדחות, מברגות, וכיו"ב מכשיר חיתוך לקרמיקה! יעוץ וליזוי מקצועי חינם! טלפון: 03-6780673 או 054-2149883 (שלמה)

וזאת חקת התורה אשר צוה ה' לאמר דבר אל בני ויקחו אליך פרה אדומה תמימה אשר אין בה מום אשר לא עלה עליה עול, ובמדרש אמרות ה' אמרות טהורות וכו', ובזה"ק ר' יוסי פתח, וזאת התורה אשר שם משה לפני בני, ת"ח מלין דאורייתא קדישין אינון עילאין אינון מתוקין אינון כמה דכתיב הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש וגו'. עיין מש"כ אאמו"ר זצ"ל שהפסוק מורה על ענוה, ולכן פרה אדומה שטמא טמאים ומטמא טהורים. זה חק. ואפשר להסביר הענין בהקדם דבריו הקדושים המובאים בספרא דמר אבא זצ"ל בפרקי אבות, לפרש המשנה (אבות פ"ה משנה כ"ז) הפך בה והפך בה דכולה בה, וכו' שאין לך מדה טובה הימנה, דהכוונה שאם אדם לומד תורה ומשקיע בה כל מעיינותיו רק אז הוא רואה שעדיין אין לו שום מדה טובה, דכשאינו לומד תורה רואה את עצמו ככליל השלימות ואינו זקוק כבר לשום דבר נוסף, וע"כ אמר התנא הפך בה והפך בה דכולה בה, וז"ש שאין לך מדה טובה הימנה, כל זה בא לך מזה שלמדת תורה שהיא נותנת לך האפשרות לעיין במעשיך ולהיות יודע שאינך יודע כי אלה שאינם לומדים אינם מוצאים שום פגם בעצמם וחושבים שהם כליל המעלות ומדות הטובות, עכדפ"ח. ואאמו"ר זצ"ל מפרש בזה המשנה (אבות פ"ו מ"א) כל העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה, היינו שזוכה לראות בעצמו הרבה דברים שחסרים לו שמקורם לא ידע ולא ראה, ודפ"ח.

ובזה אפשר לפרש דברי הגמ' (ברכות ה' ע"א) אם רואה אדם שיסורין באין עליו יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, דידוע דאין יסורים בלא חטא, ולא חשוד קוב"ה דעביד דינא בלא דינא, ולכן אם רואה אדם שבאים עליו יסורים יפשפש במעשיו ואם פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה, כי אילו היה לומד תורה היה כבר מוצא בעצמו חסרונות כי התורה מאירה את עיניו וימצא, וק"ל.

פתרון החידה השבועית (צו) = אם מן הפקר וגו' אם זכר אם נקבה (ויקרא ג, א), ואם מן הצאן וגו' זכר או נקבה. (שם, ז) ואם עז קרננו (שם, יב).

בבקר נאמר **אם זכר אם נקבה**, והמילה "אם" מוזכרת פעמיים, [וזהו: ה"אם" בבקר פעמיים] ובצאן נאמר רק **זכר או נקבה**, והמילה "או" נזכרת רק פעם אחת, [וזהו: או בצאן אחד ולא שנים], ואילו בעז לא נאמר לא "אם" ולא "או" כלל. [וזהו: ובעז אף לא אחד מן השנים]. ועיין בבעל הטורים בטעם הענין, ע"ש. © כל הזכויות שמורות למחבר

חידה לפ' השבוע

כדי לזכור את חמ"ת בראיות התלמודים בפרשת השבוע, נוסח התלמוד את השם המלא **האם בבקר או בצאן וזה וזה לא בעז**. את התלמוד פתר אחד התלמידים וכתב את החזיון מלהלן: **האם בבקר פעמיים או בצאן אחד ולא שנים ובעז אף לא אחד מן השנים**